

مهوله وک و بنه ماله کانی عیلم و زانست

کورتیه باسینک له چه نند روداویکی ژیانی مهولهوی و چه نند به ره می
بلاونه کراوهی

ئه گهر به میژوی ئه ده بی کوردیدا چاویک بخشینین ده بینین به شیکی
زوری ئه م میژوه روون نیه هه لیه تا زه مانیک که پاشماوهی زانایانی
کورد له تاریکی سوچی مالاندایه و له ناوه ندیکا خر نه کراوه ته وه. ئه و
تاریکیه روون نایته وه. یه کی له و که سانهی که له بناغه کانی شیعی
کلاسیکی کوردی ئه ژمیتری سهد عه بدوالره جیمی تاوه گوژییه. که ههر
چه نند به ره می شیا و گرنگی لی به جی ماوه و ئه مرۆ له بهر دهستی
ئیمه دایه به لام به شیکی زور له ژیان و شیعه کانی ئه مرۆ له ئیمه ونه و
ئاگاداریمان به سهریدا نیه. ئیمه چون ده توانین ئاگاهی و زانستی خومان
به سهر ژیان و به ره می زانایانمان زیاد بکهین؟ بی گومان ئه م پرسیاره
یه ک ولامی هه یه ئه وهش گهران به ناوچاوه کانی کوردستان و به تاییهت
به بنه ماله کانی عیلم و زانست دایه. چونکو هه یچ بنه ماله ییکی زانست له
کوردستاندا نه بوه و نیه که به ره می مهولهوی له لانه بوبی و نه بی. ئه م
وتاره ی من به ره می گه شتیکه به ناو کتیبخانهی چه نند بنه ماله ییکی زانست
پهروه ره له کوردستانی ئیراندا که چه نند روداوی ژیانی مهولهوی دهر
ده خات و چه نند پارچه شیعی بلاو نه کراوه ییشی ئاراسته ی ئیوهی
خوشه ویست ده کری. وتاره که دووبه شه به شی یه که م ئه و بنه مالانه ی که

هۆگری شیعی مهولهویان مهولهوی نیزم بوون و دوههه مه و بنه مالانهی
که له گهله مهولهویدا دوستایهتی و پپوهندیان بوه.

بهشی یه کهم: لهه بهشهدا من یه که نه مونه دینم: یه کی له زانایانی
گومنامی کورد ماموستا سهید محمهه سادقی حسهینی ناوبانگ به
«هه بیهت» ه که له سالانی ۱۲۹۶ تا کو ۱۳۵۵ کۆچی ژیاوه، ئەم زانا
پایه بهرزه زیاتر له سهه بهرهمی به کوردی، فارسی و عهربی لی به جی
ماوه که کۆکردنهوه و لیکدانهوهی دیوانی شیعی شاعیرانی کورد وه کو
نالی، مهولهوی، سالم، کوردی، شیخ سهلیمی سنهیی، مهلا خزری پرواری،
خاکی سلیمانی، مهولانا خالیدی نهقشبهندی و ... یه کی له کاره به
بایهخهکانی ئەوه (۱). ماموستا هه بیهت سی که شکۆلی نایابی شیعی هه یه
که یه که لهوانه تایبهت به مهولهویه. ئەو دوانه دیکهیشیان شیعی
شاعیرانی کورده (۲) له باسی مهولهویدا و له غهرزهکانیدا له زۆر شویندا
بیرو رای خۆی سه بارهت بهو شیعرانه دهر برپوه و ئەم بیرو رایانه جیاوازی
له گهله نوسخه چاپیهکاندا هه یه چه ند نه مونه ییک: له پارچهی ۵ پیتی
«ب» ل ۷۳ دیوانی مهولهوی چاپی مهلا عه بدولکه ریمی موده ریس

بولبول گولشه ن بی نام و نهنگی

تهزه و رو سهه سهرو باغچهی بی رهنگی

نوختهی ئینتهای دائیره تهمام

نهی دهس نهی چی تووتی دیای جام (۳)

ماموستای موده ریس نوسیویانه «مهولهوی بهم پارچه شیعه قسه
له گهله روحانیهتی شیخ حه سهنی مهولاناوا ئەکا. هۆی دانانی قه سیده کهش
ئهوه یه گهوره مایکی جاف له گهر میانهوه رویشتوه بو هاونیه ههوار بو

نزیکی دئی مہولاناوا لہ ناوچہی سہقز لہ کوردستانی ئیران. خیزانی کابرای
ہاوینہ خور کچی شیری مہولہی ئہبی بہم بونہیہوہ مہولہوی داوا لہ شیخی
مہولاناوا ئہکا کہ بہ ہیممہتی خوئی چاوی لی بی» (۴).

لہ نوسخہی ماموستا ہہیبہت دا نوسراوہ: «وقتی کہ پریزاد خانم دختر
محمد پاشا مجنونہ شدہ بہ سر مرقد شیخ حسن مولان آبادیش بردہاند مرحوم
معدومی این کلام را خدمت شیخ مرقوم فرمودہ است» (۵)، واتہ کاتی کہ
پہریزاد خانمی کچی محمہد پاشا شیختی سہری لی ئہدا، ئہیبہن بو سہر
قہبری شیخ حسن، مہولہویش ئہم پارچہ شیعرہی نوسیوہ و قسہی لہ
کہل روحانیہتی شیخ کردوہ.

پارچہی ۲ بیتت اپا ل ۹۴

پای شادیم دیسان ماران گہستہوہ

نہ پیالہی چہم ژار تو بہستہوہ

صہنہم پھرہست نیم صہمہد ناسہنان

دووی کوورہی دہروون شیوہن راسہنان

تا لہ ئاخردا ئہلی:

ئہی رہسوول ئارو شہوقش پەرواز دا

وہ نازو ئیعزاز کارتو ساز دا

رجام ہن فہردا ئہو گہردہلول دا

بویہری نہ ژیر سای ئہو رہسوول دا (۶)

ماموستای مودہرییس سہبارہت بہ «ئہی رہسوول» نوسیویانہ: «ئہم
فرستادہیہ کہ عیززائیلی مہلائیکہی گیان کیشانہ» بہ لام لہم نوسخہدا

نوسراوه: «رسول نام کسی است که تجهیز و تکفین آن مرحوم به اعزاز قرار داده»: واته: ره سوول ناوی شه و کسه یه که کفن و دفنی عه بدوسه مهدی مار پیوه دراوی به ریز و حورمهت کردوه.

شم نوسخه‌ی ماموستا هه بیهت گه لیک جیاوازی بهرچاوی تریشی له دهق شیعره کان و بوچونه کانداهه یه.

به لام بهشی دوهه م که داکوکی شم وتارهم زورتر له سه ریته تی باسی شه و بنه مالانه‌ی دهکا که له گه ل مهوله ویدا پیوه ندی و دوستایه تیان هه بوه وه تا کو ئیستا کس باسی لینه کردوه. یه کن له زانایانی گومنامی کورد که دانیشتی گوندی دهره دزان ناوچه‌ی سارالی شاری دیوان دهره بوه شیخ عه بدولقادی دهره دزانیه که له بنه مالنه‌ی شیخانی مهردوخیه وه له گه ل مهوله ویدا دوستایه تی بوه. له که شکولیک دا که ئیسته له لای منه وه زیاتر له ۷۰۰ لاپه رییه و هه موی به خه تی ماموستا سهید محمهد سادقی حسه‌ینی ناوبانگ به «هه بیهت» ه نامه ییکی مهوله‌وی هه یه که.

بو شم شیخ عه بدولقاده‌ی نوسیوه من زور ناگاداریم به سه ر ژانی شیخ عه بدولقادر نیه، له چ سالی کدا له دایک بوه و که‌ی کوچی دوایی کردوه، له کوی خویندویه تی شه ونه روونه خه لکی گوندی دهره دزان بوه. نامه‌کی مهوله‌وی به زمانی فارسیه و له ناوه پروکی نامه‌که‌دا پارچه شیعریکیش کوردی هیناوه، له ناوانه‌که‌دا ناوی چند کهس براوه که له لام زورر ناسراو نین و شه مش دهقی نامه‌که:

للمولوي الي شيخ عبدالقادر درمذران

عرض مي‌شود که در عرض این آمد که لشکر غم بی‌عدد و مایوس از اعانه و مدد و تشبث به ذیل عاطفت فخرالدین عبدالصمد بودیم و اظهار به قدرت قادر

می نمودیم بوی فرح را نشنیدیم و روشنایی را از هیچ گوشه ندیدیم ناگاه در گوشه کاغذ جناب محبوب القلوب شیخ عبدالصمد پرتویرا که متضمن بیناتی دیده بارمد بود یافتم الحمدلله الذي اذهب عنا الحزن نسیم گله از گردنه عبارتش به مشام جان می رسید.

آنچه من می بایدم گفتن تو می گویی به من

شکر می گویم که این هم هست نوعی ز اتحاد

استغنا صفتی است که خاص سلسله عزیزه اهالی آن حوالی و حواشی است. اگر التفات می فرمودند خارق عادت بود که اظهار می نمودند ولی این گدای بیچاره را اظهار عادت خود که تواضع و نیازمندی لازمه اوست چه فائده در هر صورت به عبارت دگر جوابی ضرور است.

دلن ئه ر پر دهر د وهر مه یلهش سهردهن

ئه ر لوتف و ئه ر قار رو وهلاش کهردهن

ئه ی هو چند وهختهن جهلای من نیهن

نه زانام ئه سر کام دزان بیهن

ئای ئه ی لا و لام کهر د هول دهر دم وهر د

شوئن ئه و شوئن کهر د ش هوژا و هوژم کهر د

شوئن لوا ویرد وه گشت هوژاندا

ئا خرشی وه شیو دهره دزاندا

مه حبوسش تا چند ئازارش تاکه ی

په ی وهتهن تاکه ی ئیزنش نمه ده ی

ئه‌گەر ئاما وه تاوان هه‌ی تاوان

قه‌بولهن به دل ههر چیت فه‌رماوان

خبردار نشدن از این گدازش و بیهوشی از این نگارش و سفارش گرفتاری
عیش آه آلوده سرکاری در این حالت پیری و بی‌اختیار است.

در جوانی کن نثار دوست جان

رو عوان بین ذلك را بخوان

راست که بی‌گذر بر پل صراط به جنت رسیدن مشکل است (۷).

یه‌کی تر له بنه‌ماله‌کانی زانست له کوردستان‌دا بنه‌ماله‌ی حاجی شیخ
مسته‌فا سه‌قزیه:

حاجی شیخ مسته‌فا خه‌لکی جوانرۆ بوه که دوا‌ی ته‌واو کردنی خویندنی
مه‌لایه‌تی چوه‌ته ته‌ویله له خزمه‌ت شیخ عوسمان سیراجه‌دین یه‌که‌م
ئی‌جازه ته‌ریقه‌تی وه‌رگرتوه و به ئه‌مری شیخ چوه بو سه‌قز و له سالی
۱۲۶۸ کوچی له سه‌قز خانه‌قای دروست کردوه، حاجی شیخ مسته‌فا
زاوای شیخ سیراجه‌دین بوه و عاده‌ خاتونی کچی خیزانی بوه (۸).

له کتییکی ده‌سنوسدا که ماموستا سه‌ید محمه‌د سادقی هه‌بیه‌ت
نوسویه‌ته‌وه پارچه شیعریک هه‌یه که له سه‌ر دیریدا نوسراوه شیعری
مه‌وله‌ویه. و به بروای من روی ده‌می مه‌وله‌وی له حاجی شیخ مسته‌قای
سه‌قزیه: شیعره‌که به‌م چه‌شنه‌یه‌و تاکۆ ئیستا بلاو نه‌بوه‌توه‌وه.

که‌چی عه‌رق چه‌ن ماوه‌رو ده‌ردا

با خاک عالم نه‌که‌م و سه‌ردا

شیخی پور جه مال جه بین نورانی

خه لیفه‌ی عزیز عوسمان سانی

فدای نامت بام نامت مسته‌فا

جه سه‌قز ئامای له ئه‌فشار دای سه‌فا

چ به‌د ئیق‌بالیم زو ته‌شریفت به‌رد

سه‌یر گول‌باخچه‌ی توم ته‌واو نه‌کرد (۹)

یه‌کی تر له بنه ماله‌کانی عیلم و زانست و ئایینی له کوردستان ماله‌ی شیخانی مه‌ردوخه‌بین لقیکی ئه‌م بنه‌ماله‌ که دانیشتوی گوندی قزل‌بلاقی ناوچه‌ی سارالی شاری دیوان‌ده‌ره بون له گه‌ل مه‌وله‌ویدا پئوه‌ندی و دوستایه‌تیا بوه. شیخ محمده قزل‌بلاقی که یه‌کی له زانایانی ئه‌م بنه‌ماله‌یه وه سالی ۱۳۶۳ ی کوچی، کوچی دوایی کردوه. کتیبیکی نوسیوه به‌ ناوی «مراه الاخلاق فی مشائخ قزل‌بلاق» که میژوی ژبانی خوئی و چوار کهس له ئه‌جدادی خوئی به‌ وردی نوسیوه. یه‌کی له تاپه‌تمه‌ندی‌کانی ئه‌م کتیبه‌ که له هیچ کتیبیک دا نایینری ئه‌وه‌یه که نوسه‌ر لیستی ئه‌و کتیبانه‌ی که له کتیبخانه‌که‌یاندا بوه نوسیویه‌ته‌وه وه ئاماژه‌یشی به‌وه کردوه که ئه‌م کتیبانه له کوئی نوسراونه‌ته‌وه و بو‌کی نوسراون و له کوئی نوسراوه وه بو‌کی نوسراوه.

ئه‌م کتیبه به‌ زمانی عه‌ره‌بیه و تاکه نوسخه‌که‌ی که به‌ خه‌تی نوسه‌ر خوئی‌ته‌ی له لای منه. شیخ یه‌حیا قزل‌بلاقی باپیری شیخ محمده قزل‌بلاقی که له سالی ۱۲۲۹ له‌دایک بوه له سالی ۱۲۹۳ ی کوچی له دونیا ده‌رچوه له گه‌ل مه‌وله‌ویدا پئوه‌ندی نزیک بو.

له کتیبی «مراه الاخلاق» دا دو جار باسی مهوله‌وی کراوه: یه کهم، له لاپه‌ره‌ی ۶۱ ده‌سنوسه که‌دا کاتی که باسی کتیبه‌کانی شیخ یه‌حیا کراوه، نوسراوه: شیخ یه‌حیا عه‌قیده فارسیه‌که‌ی مهوله‌وی نوسیوه‌ته‌وه و له ناخری نوسینه‌وه‌که‌ی دا نوسیوه‌تی، «تمت شد عقیده منظومه فارسی من مصنفات قطب العارفين مولاني در دنيا و آخرت مولوي السيد عبدالرحيم الشهير بمعدوم في خدمه مظلله علينا و افادنا ببركه بقائه في قرية جانوره بيد الاقل العاصي يحيى ابن المرحوم الشيخ عبدالله القزلبلاقي، بعضي از تنسیخ این نسخه شریفه از جهت کمک به فقیر به خط اخوي شیخ اسماعیل و کمی به کتابت اخي شیخ عزیز جانوري نوشته شده في سنه ۱۲۸۹ك تسع و ثمانين و مائين و الف» (۱۰)

واته: ته‌واو بو نوسینه‌وه‌ی عه‌قیده فارسیه‌که‌ی گه‌وره و سه‌روه‌ی ئیمه له هه‌ر دو دونیادا سه‌ید عه‌بدولره‌حیم مه‌شهور به مهوله‌وی له خزمه‌تیدا، که سایه‌ی له سه‌ر ئیمه هه‌ر به‌رده‌وورام بی و به‌ره‌که‌ت و فائیده‌شی به ئیمه‌ش بگا، له گوندی جانه‌وه‌ره، به ده‌ستی یه‌حیا کو‌ری خوا لی خوشبو شیخ عه‌بدو‌الله قزل بلاقی، له نوسینه‌وه‌ی ئهم شیعرانه دوو برای خوشه‌ویستم شیخ ئیسماعیل و شیخ عه‌زیز جانه‌وه‌ری یارمه‌تیاں داوم، له سالی ۱۲۸۹ .

دوهه‌م: له‌لاپه‌ره‌ی ۶۸ مره‌ه الاخلاق دا سه‌باره‌ت به شیخ یه‌حیا ده‌نوسی: شیخ یه‌حیا له کو‌تایی عومریدا له باره‌ی گوزه‌رانی ژیا‌نه‌وه وه‌زعی زور باش ده‌بی و تا نه‌و راده‌ی که له ده‌سی دی کاری خیر له ری خوا نه‌کا... و له دریزه‌ی باسه‌که‌ی ئه‌لی شیخ یه‌حیا به‌هار و هاوین له

گوندی قزل بلاق دانیشتوه وه له وه رزی زستاناندا زستانی چوته
 کهر کوک وه له خزمهت شیخ علی کوری شیخ عبدالرهمانی خالسی
 تاله بانیدا بوه، وه زستانیکیش چوته شاری سنه و له خزمهت شیخ
 محمهد ده ژنی مه شهور به فخرولعوله ما ده بی، زستانیکیش چوته
 گوندی کاشتر سهر به جوانرؤ و له گهل ناموزاکانی که ههمو زانا و
 خواناس بوون هه لس و که وتی بوه. و له وانه زانای به نواباتگ و خواناس
 سهید عه بدولرهمیم نواباتگ به مه عدوم و مه شهور به مه ولهوی بوه.
 هه لبهت مه وله ویش شیخ یه حیای خووش ویستوه و بو سهردانی هاتوه بو
 گوندی قزل بلاق پیش ئه وهی شیخ یه حیای له دونیا ده رچی. (۱۱)

به شیکی زور له کتیبخانهی زانایانی گوندی قزل بلاق ئیسته له لای منه،
 له پهراویزی ئیساغوجیکی زور کون دا چهند لاپه ره ی نو ی چه سپاندراره و
 پارچه شیعر هاتوه که چیگه ی سهرنجه، به تایبهت له پارچه شیعره که دا
 وشه ی «مه عدوم» براوه.

له وانه یه که شیخ یه حیای قزل بلاق یی که سیکی دیکه بو مه ولهوی
 نویسیتی و له ناو شیعره که دا گله له خولفی وه عده ی مه ولهوی کردوه.
 سلام به ندهی جه خدمهت مه حروم

یاونه ئاستانهی شای مانهند مه عدوم

جوبه ی عهر که ریش په ری مودده عا

المؤمن اذا وعد وفا (۱۲)

هیوادارم هه مومان قه دری پاشماوهی زانایانمان بزانیین و له وشه به
 وشه و دیر به دیریان که لک وه ربگرین وه هه ولیکیش بدهین بو ریکخستنی
 ناوه ندیک واته «دار المخطوطات» ی بو کو کردونه وهی ئه م ئاسه واره.

والسلام علیکم و رحمه الله.

سهرچاوه‌کان:

- ۱- بؤ ناگاداری زیاتر له سهر ژبان و بهره‌مه‌کانی ماموستا هه‌بیهت: برونه: دیوان اشعار سیدمحمدصادق حسینی (هیبت) به کوشش: صباح حسینی ج انتشارات پرتو بیان سنندج ۱۳۸۶.
- ۲- ههر سنی که شکۆتله‌که‌ی ماموستا هه‌بیهت له لای منه.
- ۳- دیوانی مه‌وله‌وی، کو کردنه‌وه و لیکۆتینه‌وه و لیکدانه‌وه، له سهر نویسن: مه‌لا عه‌بدو‌لکه‌ریمی مودرس چاپمه‌نی محهمه‌دی سه‌قز
- ۴- سهرچاوه پێشول ۷۳
- ۵- که‌شکۆتی مه‌وله‌وی، نوسراوی ماموستا هه‌بیهت، ده‌سنوس ل ۲۶
- ۶- دیوانی مه‌وله‌وی ل ۹۹
- ۷- که‌شکۆتی ماموستا هه‌بیهت ل ۲۰
- ۸- برونه: تۆکره سادات وصله‌اء، شرح احوال و شجره سادات کرام و مشایخ عظام اسلام در منطقه سقز، تألیف و تحقیق: عمر فاروقی، ج سقز ۱۳۷۶.
- ۹- که‌شکۆتی دیکه‌ی ماموستا هه‌بیهت ل ۱۸۰
- ۱۰- مره‌ الاخلاق فی مشایخ قزل بلاق ده‌سنوس.
- ۱۱- مره‌ الاخلاق ل ۶۷ و ۶۸، به شیک له ده‌قه عه‌ره‌بیه‌کی به‌م شیوه‌یه: «ثم استغنی فی اواخر عمره و هی‌الله له بفضلہ اسباب المعاش کما یتمنّاه فصرف شکرالله عنان الهمه لاعداد زاد المعاد و جاهد فی ترویج الشریعه و تعمیر المساجد و احترام العباد ... و فی الربیع یتوطن فی قریه قزل بلاق ... و فی الشتاء یسافر الی‌العلماء و العرفاء فی غایه الاشتیاق و یستفیظ من بحر علومهم و معارفهم ما اطاق مما افاق فیصرف عمره شتاء فی بلده کرکوک فی خدمه العالم العارف الحدّث المرشد فی‌الطریقہ القادریه الحاج الشیخ علی نجل القطب الربّانی الشیخ عبدالرحمن المتخلّص بخالص الطالبانی و شتاء فی بلده سنندج فی خدمه علمانها العرفاء خصوصاً الشیخ عمده الدژنی الملقب بفخرالعلماء و شتاء فی قریه کاشتر من حال جوانرود یستفید من بنی اعمامها العلماء و العرفاء فوائد الدروکان حضره الوارح العلمه العارف الربّانی السید

عبدالرحيم الكرد التاجوزي المتخلص بمعدوم المشهور بمولوي
مجه و مجي الي قزلبلاق و تشرف قبل الممات»
۱۲- نيساغوجی دهسنوس، سالی نوسينه وه کهی نه نوسراوه به لام زور کونه و هندی
زهرافه تکاری له سهر کراوه.

به سپاسه وه: ئیران - کوردستان - سهقر

سهباح حسهین

ماجیستری زمان و نهدهیی فارسی

